

РОЗДІЛ ІХ. ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 373.24.378.147.31

DOI <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-2-13>

ОРГАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА ТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ЛЕКЦІЙ ІЗ «ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ»

Анісімова О. Е.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет

вул. Університетська, 27, Херсон, Україна

orcid.org/0000-0001-9467-3975

anisimova_7@ukr.net

Ключові слова: педагогічна взаємодія, інтеракція, заклад вищої освіти, контекстне навчання, колективно-групового форма організації.

У статті розглядаються підходи до організації ефективної педагогічної взаємодії викладача та здобувачів вищої освіти під час вивчення освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка».

Проаналізовано дефініції «інтерактивне навчання» й «педагогічна інтеракція», розкрито основні підходи до трактування цих понять.

Доведено, що відносини між учасниками освітнього процесу в сучасному закладі вищої освіти повинні бути рівноправними, заснованими на гуманістичних принципах взаємоповаги і взаєморозвитку. Різноманітні форми взаємодії між викладачем та здобувачами освіти реалізуються під час застосування традиційних та інноваційних методів навчання. Від цього залежать рівень підготовки майбутнього фахівця та успішність його подальшої професійної діяльності.

У статті розглянуто особливості інтерактивних методів взаємодії викладача та майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на прикладі вивчення освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка».

Аргументовано доцільність використання інтерактивних прийомів колективно-групового навчання, оскільки вони мають певну демократичність та створюють сприятливі умови для прогнозування позитивного ставлення до дитини в процесі подальшої професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

У статті охарактеризовано досвід впровадження експрес-опитувань, міні-вікторин, завдань на встановлення відповідності з використанням інтерактивної дошки, перегляд відео-фрагментів з подальшим їх обговоренням під час лекційних занять. Акцентується увага на впровадженні елементів контекстного навчання, що не тільки забезпечує активізацію уваги здобувачів освіти під час занять, але й сприяє встановленню позитивного емоційного клімату та формуванню почуття відповідальності за партнерів по навчанню.

Доведено, що педагогічна взаємодія та інтерактивні методи навчання суттєво впливають на ефективність підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до професійної діяльності.

У статті окреслено перспективи подальших наукових досліджень в розробці групових та інтерактивних завдань для проведення практичних занять з освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка».

ORGANIZATION OF PEDAGOGICAL INTERACTION BETWEEN TEACHERS AND EDUCATORS ON THE EXAMPLE OF LECTURES ON “PRESCHOOL PEDAGOGY”

Anisimova O. E.

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy and Psychology
of Preschool and Primary Education
Kherson State University
Universytetska str., 27, Kherson, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9467-3975
anisimova_7@ukr.net*

Key words: *pedagogical interaction, interaction, institution of higher education, contextual learning, collective-group form of organization.*

The article considers approaches to the organization of effective pedagogical interaction of teachers and students of higher education during the study of the educational component “Preschool pedagogy”.

The definition of interactive learning and the theory of pedagogical interaction are analyzed and the characteristics of the main approaches to the interpretation of these concepts are revealed.

It is proved that the relations between the participants of the educational process in a modern institution of higher education should be equal, based on humanistic principles of mutual respect and mutual development. Various forms of interaction between teachers and students are implemented through the use of traditional and innovative teaching methods. The level of preparation of the future specialist, success of his further professional activity depends on it. Given the above, in the article we consider the features and possibilities of using interactive methods of interaction between teacher and future educators preschool institution on the example of studying the educational component “Preschool pedagogy”.

The article proves that during the teaching of the educational component “Preschool pedagogy” it is advisable to introduce interactive methods of group learning, as they have a certain democracy and create favorable conditions for predicting a positive attitude to the child in the further professional activities of preschool teachers.

The article also describes the experience of introducing quick surveys, mini-quizzes, tasks to establish compliance with the use of an interactive whiteboard, watching video clips with their subsequent discussion during lectures. Emphasis is placed on the introduction of elements of contextual learning, which not only activates students during classes, but also helps to establish a positive emotional climate and the formation of a sense of responsibility for learning partners.

Thus, it is proved that pedagogical interaction and interactive teaching methods significantly affect the effectiveness of training future educators of preschool education.

The article outlines the prospects for further research in the development of group and interactive tasks for practical classes on the educational component of “Preschool pedagogy”.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, впливають на проблему якісної підготовки професійно-педагогічних кадрів, надаючи їй особливого пріоритету. Реформаційні процеси в галузі вищої освіти спричинили

появу нових підходів до професійної підготовки фахівців, зокрема дошкільної освіти. Майбутній вихователь дітей дошкільного віку має оволодіти професійно-комунікативними навичками та у подальшому стати носієм загальнолюдських та професійних цінностей.

Необхідність вирішення цієї проблеми детермінує зміни у сформованій системі професійно-педагогічної освіти, актуалізує ідеологію компетентнісного підходу до становлення фахівців.

Такий підхід до професійної освіти розглядається в якості пріоритетного концептуального положення – домінуючого вектора оновлення змісту освітнього процесу, спрямовуючи підготовку фахівців, здатних до окреслення траєкторії свого професійного розвитку.

Професійна компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти повинна узгоджуватися з вимогами суспільства щодо якості професійної педагогічної підготовки, відповідати стандартами вищої освіти з педагогічних спеціальностей та компетентнісної парадигми.

Педагогічна взаємодія, співпраця, партнерство – явища, що активно досліджуються як теоретиками, так і практиками. Проте варто засвідчити, що предметом наукових дискусій залишаються зміст зазначених понять та їх імплементацію в освітній процес закладів вищої освіти.

Мета статті – розкрити можливості використання інтерактивних методів взаємодії викладача та майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти під час вивчення освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна педагогічна наука змінила свої провідні принципи: від активного одностороннього впливу переходить до взаємодії, в основу якої покладена спільна діяльність, співробітництво і співтворчість педагогів та здобувачів вищої освіти. Це вимагає перегляду деяких аспектів професійної діяльності сучасного педагога. Зокрема, це стосується діяльності науково-педагогічного працівника.

Педагогічний процес як спеціально організована динамічна взаємодія викладача та здобувача освіти, спрямована на забезпечення їх навчання, виховання та розвитку, може розглядатися як особливий різновид комунікації [8, с. 27].

Комунікаційна взаємодія здійснює суттєвий вплив на формування ціннісних орієнтацій, необхідних для досягнення життєвого успіху, високо-моральних рис і якостей, набуття необхідних професійних компетенцій. Місією педагога є не лише передача основ наук та формування певних навичок інтелектуальної діяльності. Необхідно обов'язково спрямувати майбутніх фахівців у відповідне професійне і духовне русло. Викладач несе моральну відповідальність за подальшу долю своїх вихованців, «за формування нового суб'єкта життєдіяльності – активного поборника прогресивних змін у суспільстві, морально небайдужої особистості» [6, с. 12].

Відносини між усіма учасниками освітнього процесу в сучасному закладі вищої освіти повинні бути рівноправними, заснованими на гуманістич-

них принципах взаємоповаги та взаєморозвитку викладачів і студентів. Одним із ключових чинників, що впливають на результати освітньої діяльності, є взаємодія між викладачем і студентською аудиторією. Приймаючи реалізовані викладачем способи спілкування, погляди на світ, орієнтири на найважливіші життєві цінності, здобувач оцінює їх як свій індивідуальний вибір.

Взаємодія учасників освітнього процесу відбувається за формулою «суб'єкт – суб'єкт». Це стосується професій соціономічного типу, тобто таких, що передбачає взаємодію людей, до яких належить також й професія педагога [2, с. 91].

Педагогічна взаємодія – це процес прояву індивідуальних способів дій та спілкування викладача і студентів, спрямованих один на одного, що визначаються їх функціонально-рольовими та особистісними позиціями, наслідком яких є взаємні зміни в діяльності та спілкуванні.

На характер взаємодії впливають різноманітні чинники, серед них особливе значення, на наш погляд, мають особливості організації освітнього процесу, особистісні якості учасників педагогічної взаємодії, специфіка освітньої компоненти.

Певні аспекти освітнього процесу закладів вищої освіти стали об'єктом наукових досліджень вітчизняних учених. У працях О. Абдуліної, В. Бондаря, О. Дубасенюк, І. Зязюна, Н. Кузьміної, М. Марусенця, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна та ін. розкрито теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх педагогів.

Зміна вектору освітнього процесу в ЗВО із суто знаннєвого підходу до практико-орієнтованого призводить до актуалізації висунення проблемності ефективних методів організації навчання. На зміну традиційним знанням, умінням та навичкам прийшли компетентності. Зокрема, у Стандарті вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» для першого (бакалаврського) рівня визначено інтегральну, загальні та спеціальні (фахові) компетентності випускника закладу вищої освіти [7].

Для формування зазначених компетентностей під час професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО в освітньому процесі ЗВО необхідно застосовувати активні та інтерактивні форми навчання.

Проблема інтеракції (від англ. interaction – взаємодія) досліджувалася в науці протягом тривалого часу. Проте і сьогодні визначення ролі педагогічної взаємодії в освіті вимагає звернення до феномену «інтеракції».

Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання [5].

Інтерактивні технології застосовуються в освітньому процесі закладу вищої освіти з метою створення комфортних умов набуття загальних та спеціальних компетентностей.

Теорія педагогічної інтеракції як основа розвитку творчої активності особистості в середовищі закладу вищої освіти розглядається в наукових працях І. Дичківської, О. Савельєва, Д. Чернилевського та ін.

В психології досліджувана проблема відображена у вивченні колективу як суб'єкта діяльності (А. Брушлинський, Б. Ломов, В. Мясицев).

Розроблені останнім часом теоретичні підходи і технології особистісно орієнтованої освіти відповідають завданню розвитку творчої активності особистості в процесі педагогічної взаємодії.

Видатний педагог О. Вербицький, якому належить авторство технології знаково-контекстного навчання в професійній педагогіці, наголошує, що освітня ситуація, у якій домінує авторитарне управління і в якій здобувач сприймається як «об'єкт» навчальних впливів, не забезпечує умов для розвитку активної позиції в навчально-пізнавальній діяльності [1, с. 16].

Контекстне навчання – це навчання, у якому динамічно моделюється предметний і соціальний зміст професії, що впливає на трансформацію навчальної діяльності в професійну діяльність фахівця. Сутність знаково-контекстного навчання полягає в «організації активності студентів відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досвіду до професійної діяльності...» [1, с. 17].

На думку автора зазначеної технології, необхідно змістити акценти з навчальної діяльності викладача на пізнавальну діяльність здобувача освіти. У першу чергу необхідно «навчити його вчитися», проявляти активність в пізнавальній діяльності, тобто бути «суб'єктом» навчання. Актуальності набувають способи міжособистісної взаємодії і спілкування в системах «викладач-студент», «студент-студент».

Умови діалогу, взаєморозуміння, відкритості та довіри відкривають особистість студента, стимулюють і підтримують його пізнавальну активність, сприяють найбільш повному прояву особистісних властивостей і якостей.

Під час викладання освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка» ефективним є запровадження інтерактивних прийомів колективно-групового навчання, оскільки вони мають певну демократичність та створюють сприятливі умови для прогнозування позитивного ставлення до дитини в процесі подальшої професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Наведемо приклади прийомів для досягнення активізації уваги здобувачів освіти до змісту лекційного матеріалу з освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка» та залучення їх до педагогічної інтеракції.

Лекції з елементами контекстного навчання забезпечують можливість оволодіння компетентностями галузі, що вивчається. Для кращого засвоєння об'ємного змісту матеріалу викладач після викладу певної частини пропонує експрес-опитування у форматі презентації (на слайді розміщується запитання, аудиторія має кілька хвилин для запису відповіді на нього, результати фіксуються). Наприклад, тема «Зміст і засоби розумового виховання дітей дошкільного віку» передбачає питання: назвіть основні способи мислительної діяльності дітей (відповідь – вміння спостерігати, аналізувати, узагальнювати, порівнювати); хто з науковців досліджував систему розумової діяльності дитини (відповідь – Л. Виготський, П. Гальперін, О. Запорожець, М. Подд'яков та ін.); засоби розумового виховання дошкільників (відповідь – ознайомлення з предметами і явищами навколишнього світу, спілкування з дорослими, різні види діяльності, навчання). Правильні відповіді будуть оцінені певною кількістю балів. Якщо ж на початку лекції аудиторія буде об'єднана у кілька навчальних груп, представник від окремого невеличкого колективу приносить бонуси усім її членам. Такий вид діяльності не тільки тримає слухачку аудиторію у режимі уваги, а ще й сприяє встановленню позитивного емоційного клімату та формуванню почуттів відповідальності за партнерів з навчання.

Наступний прийом інтерактивного навчання – розгляд окремих категорій та понять, який відбувається на основі порівняння. Наприклад, під час вивчення теми «Система сенсорного виховання» аналізуються та порівнюються поняття «сенсорне виховання», «сенсорна культура», «сенсорний розвиток». Такий прийом спонукає здобувачів освіти продукувати питання, висловлювати сумніви, думки, наводити конкретні приклади.

Рекомендуємо під час вивчення теми «Становлення і розвиток науки про дошкільне виховання» використати прийом встановлення відповідності прізвища педагога та назви його праці. Після презентації викладачем наукових досягнень видатних педагогів минулого проводиться міні-вікторина (використовується інтерактивна дошка). Студентам пропонується пригадати зміст лекції, перевірити якість запам'ятовування матеріалу. Це завдання виконують ті, хто не просто механічно записують конспект, а ще й «якісно занурені» в процес сприйняття навчальної інформації. Наприклад, правильними будуть такі поєднання: Т. Капанелла – «Місто Сонця», Я. Коменський – «Велика дидактика», Ж. Руссо – «Еміль або Про виховання», Й. Песталоцці – «Книга матерів», Ф. Фребель – «Виховання людини», Д. Дьюї – «Моральні принципи виховання», Ф. Прокопович – «Перше учіння отрокам», С. Русова – «Дошкільне виховання», А. Макаренко – «Книга для батьків»

та ін. За таким же принципом можна поєднувати ім'я педагога та висловлену ним педагогічну ідею.

Із метою реалізації творчих здібностей та формування мотивації до подальшої професійної діяльності під час лекції відбувається перегляд відео-фрагментів, дотичних до теми. Це спонукає слухачів до обговорення, висловлення певних припущень щодо ефективності використання того чи іншого прийому в роботі з дітьми.

Наприклад, демонструються фрагменти залучення дітей до сюжетно-рольових ігор «На прийомі у лікаря», «Салон краси», «Автозаправка» тощо. Глядачі фіксують компоненти гри (ролі, ігрові дії, використання предметів, облаштування, стосунки між дітьми, репліки, жести, зауваження тощо). Обговорюється смислове наповнення ігор відповідно до віку дітей.

Перегляду відео передують звернення уваги на передумови розвитку сюжетно-рольової гри у ранньому віці. Викладач може провести аукціон «Форм ігрової діяльності» (предметно-ігрова діяльність – третій-четвертий місяць життя дитини, коли малюк розглядає свої руки, рухає ними; відображувальна гра – другий рік життя, освоєння дій з іграшками та предметами, наслідування дій дорослих, відтворення власного досвіду; становлення рольової гри – третій рік життя, розвиток і побудова дій сюжетного характеру). Якщо відповіді були правильними, спілкування активним, це ефективно впливає на якість аналізу реальних педагогічних ситуацій.

Студентська аудиторія, об'єднана у певні групи, після короткого обговорення відео, через представника своєї команди формулює висновки та основні коментарі із приводу побаченого.

В якості самостійної роботи здобувачі освіти отримують завдання підготувати схожі або ж діаметрально протилежні сюжети для подальшого аналізу на практичному занятті з цієї теми. Такий підхід не тільки пропонує приклад правильного використання відеоматеріалів, а ще й мотивує здобувачів освіти до власного педагогічного дослідження.

Заслуговує на увагу прийом «акцентування уваги на найважливішому». Після проголошення певної фрази або узагальнюючого вислову викладач звертається до аудиторії з проханням в стислій формі відтворити ідею, висловити її по-своєму, продемонструвати власне розуміння тези. Це

допомагає слухачам лекції самостійно прийти до певних думок та висновків.

Із метою пошуку нових ідей, усвідомлення нових знань, беручи за основу отриману інформацію, доречним буде проведення на лекції підсумкового обговорення теми у форматі групової взаємодії. Наприклад, підсумком лекції з теми «Готовність дітей дошкільного віку до навчання в школі» пропонується проведення вправи «Дайджест ідей». Об'єднані у групи студенти формулюють рекомендації та пропозиції щодо покращення ситуації із зазначеного питання (1 група окреслює найбільш актуальні проблеми сучасної дитини-першокласника, 2 група – формулює рекомендації для педагогів закладу дошкільної освіти, 3 група – розробляє поради батькам, 4 група намагається визначити концепцію Міністерства освіти та науки щодо наступності та перспективності у системі освіти).

Отже, лекція як метод навчання реалізує інформаційну, пояснювальну, переконувальну, виховну функції. Основний сенс її полягає не в односпрямованій діяльності викладача, а в активній взаємодії із здобувачами освіти, спрямованій на спільний навчальний пошук. Важливим є усвідомлення викладачем істинної мети лекції, яка полягає не в повідомленні певного обсягу інформації, а в забезпеченні зустрічної активності, створенні умов для мотивації до подальшої професійної діяльності [4, с. 43].

Висновки. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця розпочинається вже у стінах закладу вищої освіти. Розвиток його особистості буде залежати від активності в досягненні мети, наполегливості в опануванні навчального матеріалу. Педагогічна взаємодія, інтерактивні методи навчання суттєво впливають на взаємний прогрес, позитивну динаміку у професіоналізмі як викладача, так і тих, хто опановує професію вихователя закладу дошкільної освіти. Особлива цінність інтерактивного навчання полягає в тому, що воно є частиною особистісно орієнтованого навчання, сприяє соціалізації особистості, усвідомленню себе як частини колективу, своєї ролі та професійного потенціалу.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в розробці групових або інтерактивних завдань для практичних занять освітньої компоненти «Дошкільна педагогіка».

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицкий А.А., Ермакова О.Б. Школа контекстного обучения как модель реализации компетентного подхода в общем образовании. *Педагогика*. 2009. № 2. С. 12–18.
2. Ветехов О.М. Психолого-педагогічна характеристика основних сучасних методичних підходів до навчання іноземних мов у школі. *Педагогіка і психологія*. 2005. № 2. С. 89–97.
3. Волошина О.В. Педагогіка інновацій у вищій школі. Навчально-методичний посібник. Вінниця, 2014. 161 с.

4. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ : КНТ. 2019. 225 с.
5. Пометун О, Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2004. 192 с.
6. Рик С. Педагогічна етика: пошуки нової парадигми. *Рідна школа*. 2010. № 12 (грудень). С. 6–12.
7. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України № 1456 від 21.11.19 р. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-012-doshkilna-osvita-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti> (дата звернення: 23.04.2021).
8. Степаненко С.В., Степаненко Н.М. Семантичні бар'єри у структурі педагогічної комунікації. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. № 3-4. С. 27.

REFERENCES

1. Verbickij A.A., Ermakova O.B. (2009) Shkola kontekstnogo obucheniya kak model realizacii kompetentnostnogo podhoda v obshchem obrazovanii [School of contextual learning as a model for implementing a competency-based approach in general education]. *Pedagogika*. № 2. P. 12-18.
2. Vetohov O. M. (2005) Psihologo-pedagogichna harakteristika osnovnih suchvsnih metodichnih pidhodiv do navchannya inozemnih mov u shkoli. *Pedagogika i psihologiya* [Psychological and pedagogical characteristics of the main modern methodological approaches to teaching foreign languages at school]. № 2. P. 89-97.
3. Voloshina O. V. (2014) *Pedagogika innovacij u vishchij shkoli* [Pedagogy of innovations in high school]. Navchalno-metodichnij posibnik. Vinnicya. 161 p.
4. Kaplins'kij V.V. (2019) *Metodika vikladannya u vishchij shkoli: navchalnij posibnik* [Methods of teaching in high school: a textbook]. Kiiv, KNT. 225 p.
5. Pometun O, Pirozhenko L. (2004) *Suchasnij urok. Interaktivni tekhnologii navchannya* [A modern lesson. Interactive learning technologies]. Kiiv. 192 p.
6. Rik S. (2010) *Pedagogichna etika: poshuki novoї paradigmi* [Pedagogical ethics: the search for a new paradigm] // *Ridna shkola*. № 12 (gruden'). P. 6-12.
7. Standart vishchoї osviti za special'nistyu 012 Doshkil'na osvita dlya pershogo (bakalavrs'kogo) rivnya vishchoї osviti [Standard of higher education in specialty 012 Preschool education for the first (bachelor's) level of higher education]. *Zatverdzheno Nakazom Ministerstva osviti i nauki Ukraїni № 1456 vid 21.11.19 r.* URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-za-specialnistyu-012-doshkilna-osvita-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti> (data zvernennya: 23.04.2021).
8. Stepanenko S.V., Stepanenko N. M. (2017) *Semantichni bar'eri u strukturi pedagogichnoї komunikacii* [Semantic barriers in the structure of pedagogical communication] // *Neperervna profesijna osvita: teoriya i praktika*. № 3-4. P. 27.